

СУШТИНА И УЗРОЦИ ДРУШТВЕНИХ КОНФЛИКАТА

Доц. др Срђан Милашиновић
Криминалистичко-полицијска академија

Сажетак: У раду се настоји проићи у детерминанте и узроке друштвених противречности и сукоба који су обележили крај другог и почетак трећег миленијума. Тежиште рада је на систематизацији чинилаца који се налазе у позадини највећег броја друштвених криза и конфликта а који се испољавају као различити, супротни и супротстављени интереси и вредности. Анализа је усмерена и на сагледавање шире историјске, системске, идејне, социо-структурне, политичке и културне подлоге на којој непосредно настају различите друштвене кризе и сукоби а који су значајни са становишта угрожавања безбедности.

Кључне речи: *сукоби, кризе, интереси, вредности, безбедности.*

1. УВОД

Од свог настанка свет се развијао кроз различите конфликте, периоде мира и ратовања. Из археолошких налаза, графичких симбола, историјских списа и других сведочанстава, уочава се да су људи, друштвене групе, народи и државе више били у односима различитих сукобљавања и ратова, него што су живели у миру. Зато друштвени сукоби представљају пратећу појаву људске цивилизације.

Данас, на почетку трећег миленијума, друштвени сукоби, као једна од великих безбедносних, политиколошких и социолошких тема, наметнули су се као приоритетан теоријски проблем и то првенствено следом исто-

ријских догађања у XX веку. По мишљењу теоретичара, минули век био је „болестан век“. У њему су се одиграла два светска рата, револуције, грађански ратови, хладни рат, серија локалних ратова између држава, нација и вероисповести, уз стално присутан страх и опасност од нуклеарног холокауста и еколошке катастрофе. Довољно је поменути да је у „последњих 50 година на светском нивоу било само 17 дана мира“.¹ У светлу те матрице мишљења, данас се чују забрињавајуће констатације аналитичара који сматрају да „ако је период хладног рата био обележен неким облицима извесности и стабилности, актуелни међународни поредак одликује велика нестабилност, чак и хаос.“² У резимирању историје минулог века историчари на песимистичан начин кажу: „Током XX века више људи је побијено или људском одлуком допуштено да умре, него икада у историји... Век се завршио глобалним нередом чија је природа била нејасна, и без видљивог механизма, било за окончање тог нереда, било да се он држи под контролом“.³ Отуда покушај утврђивања крајњих узрока друштвених сукобљавања, као и покушај њихове систематизације, представља један од приоритетних предмета социолошко-политиколошке и безбедносне мисли и у XXI веку. То из разлога што се и у XXI веку наставило са трошењем више милијарди долара дневно за потребе све софистициранијег наоружања и одржавања војне силе, док Сједињене Државе, као глобална сила (*global super power*),⁴ уз помоћ западноевропских влада настоје да трку у наоружању пренесу у космос, и притом, уместо једног великог данас проналазе мноштво малих непријатеља који прете њиховим националним интересима.⁵ Истовремено, широм неразвијеног дела света дошло је до умножавања међудржавних, али и до радикализације унутрашњих етничких, међуконфесионалних и параверских сукоба, до нарастања радикалних идеологија (екстремног етничког национализма, шовинизма, верског фундаментализма, нихилистичког тероризма, класичног и културног расизма), и све чешћег војног интервенисања великих сила и њихових војно-политичких савеза у циљу „контроле мира“, увођења демократије и пош-

---

¹ Grant T., & Woods A., *New World Disorder – Relationships Worldwide in Early 21st Century*, London, 2000.

² Rosenau J. N., *Ominous Tensions in a Globalizing World* - In: Conference on International Relations, Middle East Technological University, Ankara, Turkey, July 3, 2002.

³ Хобсбаум Е., *Куда иде америчка империја*, *Le Monde Diplomatique*, 6/2003.

⁴ Бжежински З., *Амерички изазов – Глобална доминација или глобално вођство*, Политичка култура, Загреб – ЦИД, Подгорица, 2004.

⁵ „Сједињене Државе су стегле свет као колос. Доминирају бизнисом, трговином и комуникацијама; њихова привреда је најуспешнија у свету, њена војска далеко најмоћнија. А ипак, поред свега тога, колос је несигуран. Имајући толико моћи, не зна како да се понаша.“ *The Economist*, 23.10.1999.

товања људских права. Све то, у епохи либералне демократије, праћено је парадоксом у виду ревитализације и поновног увођења у политички речник појмова из минулих епоха као што су протекторат или високи комесар, а што у многome подсећа на сизеренство за које се претпостављало да је ствар средњевековља.

2. ПРЕТПОСТАВКЕ ДРУШТВЕНИХ КОНФЛИКАТА – КОНЦЕПТ ИНТЕРЕСА И ВРЕДНОСТИ

Узроци друштвених сукоба су разноврсни, сложени и међусобно условљени. О њима налазимо писане трагове и размишљања током читаве писане историје цивилизације. О најдубљим узроцима сучељавања је још у античко време писао Тукидид (460–395. пне) у својој *Историји*, наводећи три основна узрока сукоба који је антички свет довео до његовог највећег и најдужег рата. Тако су у раној фази Пелопонеског рата, пише Тукидид, атински посланици, у говору Коринћанима, своју ратну политику оправдавали овако: „Били смо присиљени проширити наша подручја на оно што она то по нарави саме ствари јесу; на првом месту због страха, затим због части и напакон ради зараде.“

Када је реч о узроцима сукоба, матрица мишљења је мало измењена и много векова касније. Тако Т. Хобс полази од тезе да је природа све људе створила једнакима, али да постоји могућност да та једнакост прерасте у сукоб ако два човека желе исту ствар. Пошто постоји опасност да изгуби стечено, човек се удружује с другима да би створио моћ и силу којом ће се бранити, јер стално зазира од других. „А да се обезбеди од тог зазирања од других, човек нема никакав други тако разуман начин као – да он први удари.“ Надаље, Хобс у *Leviathanu* пише: „У људској нарави налазимо три главна узрока свађа... Први наводи људе да нападну ради добитка; други, због сигурности; и трећи, због угледа.“⁶ При томе, Хобсов појам добитка (gain) изузетно подсећа на Тукидидову *ophélia*; брига за сигурност (safety) на *déos* и *fóbos*; углед (reputation) на *timé*, част.

Може се рећи да узроци друштвених сукоба проистичу како из разлика у интересима и друштвеном положају социјалних и професионалних група, слојева, класа, етничких и верских заједница, тако и из разлика у вредностима, циљевима, личностима, образовању, култури, опаженим ситуацијама, очекивањима; борби за простор, новац, признања, вредности, ауторитет... Надаље, конфликти су узроковани и садржајем друштвене делатности и конкретним условима живота социјалних група, пре свега ос-

⁶ Хобс Т., *Левијатан*, Култура, Београд, 1961, стр. 103

новних класа, али и типом политичког система, односно количином примене силе ради очувања дате друштвене структуре и односа у њој. Због тога, док год различити интереси, потребе и тежње буду проистицали из друштвеног положаја, а друштвена делатност буде подстицана тим интересима и усмерена на различите циљеве, сукоб интереса социјалних група представљаће извор конфликта у друштву.

Узроци друштвених сукоба леже и у томе што је у друштву увек мање добара и вредности него што је потребно индивидуама, социјалним групама и друштву у целини, или, с друге стране, „узрок конфликта није у објективној реалности, већ у ономе што се дешава у главама људи“,⁷ како то примећују неки истраживачи. Међутим, у основи сваког сукоба друштвених група јесте неслагање између постигнутог нивоа добијања материјалних, културних и духовних ресурса, и чврстог убеђења да приступ ка њима неправично ограничава супротна страна. Но, важно је нагласити да је све узроке друштвених антагонизама нужно историјски и друштвено ситуирати, јер се они, у зависности од врсте сукоба и конкретних историјских околности, могу појавити у виду условâ, факторâ или узрокâ социјалних конфликта.

У савременој конфликтологији су заступљена два концепта који са различитих становишта тумаче узроке људског деловања и сукобљавања. Први је концепт интереса, а други концепт вредности. Поларизација конфликтологије на присталице концепта интереса и концепта вредности (свести) изражава и поделу на материјализам и идеализам, која је још увек присутна. У новије време, међутим, све више се превазилази дати дуализам и долази до његовог плодносног спајања.

Теоријска мисао је одавно утврдила да су крајњи узрок и основа свих друштвених конфликта у супротним интересима које настоје да реализују појединци и групе. Међутим, у литератури постоје различита, па и супротна тумачења интереса, њихове природе, структуре, значаја, функција и хијерархије.⁸ У овом раду интереси се тумаче са становишта људских потреба, односно као важне социо-психолошке чињенице, које су у позадини свих друштвених конфликта.

Интереси су мотивациони чинилац и покретач сваког социјалног конфликта, јер друштвене групе ступају у акције ради њиховог задовољавања. Они представљају активно, рационално усмерено понашање појединаца и група, оријентисано према одређеним добрима од виталног значаја за њи-

---

⁷ Fišer R., *Put k soglasio ili peregovori bez poraženii*, Москва, 1990, стр. 38

⁸ Шире видети у: Хабермас Ј., *Сазнање и инџерес*, Нолит, Београд, 1977; Rummel R. J., *Understanding Conflict and War: Societies, Politics and Conflict*, The Free Press, New York, 1996.

хову егзистенцију и друштвени положај. У интересима се изражавају не само објективне, него и субјективне стране конкретних друштвених услова појединаца и друштвених група. Истовремено, у њима је садржан не само објективан положај појединаца и група, пре свега класа, већ и субјективне представе о том положају, што условљава њихово понашање и непосредну социјалну акцију. Зато се може рећи да је интерес моменат субјективности, сложене унутрашње мотивације, односно унутрашњи однос активног субјекта у сваком личном или друштвеном процесу. Он се изражава као настојање да се нешто достигне, промени или сачува, чиме се исказује његова садржајна променљивост.

Интереси се са становишта друштвених конфликта могу поделити на: а) различите, б) супротстављене и в) противречне.

а) Различитим интересима, у ужем смислу, могу се сматрати интереси који означавају усмереност према разноликим али међусобно независним добрима (циљевима). Иако различити, такви интереси у принципу не доводе до друштвених сукобљавања.

б) Супротстављеним интересима могу се назвати они који изражавају усмереност према различитим и међусобно повезаним циљевима. Супротстављени интереси, по правилу, проузрокују друштвено сукобљавање, с тим што је могуће разрешење тих сукоба компромисним усаглашавањем захтева сукобљених страна, односно добровољном или изнуђеном преоријентацијом потенцијалних акција интересената на друге прихватљиве и комплементарне циљеве.

в) Противречни интереси су супротстављени интереси, где задовољавање интереса једне стране суштински искључује могућност истовременог задовољавања интереса супротстављене стране. Овде трајније разрешење сукоба није могуће постићи компромисом или преоријентацијом, већ или наметањем превласти (доминацијом) једне стране над другом, или радикалним мењањем друштвених услова који генеришу противречне интересе. Тако се као противречни интереси јављају класни интереси, али и интереси других друштвених група и заједница, где су битни услови живота квалитативно различити, засновани на различитим и супротстављеним основама стицања средстава и друштвене моћи.

Да би се манифестовао сукоб између интересних група, морају постојати, с једне стране, супротстављени или противречни интереси и, с друге стране, друштвени услови за деловање у правцу реализације интереса (комуникација међу члановима групе, слобода удруживања, нужни ресурси за организовано деловање, као и услови за идеолошко обликовање свести чланова групе о властитим и супротстављеним интересима). Латентни (прикривени) сукоб претвара се у манифестни антагонизам када дође до

„инцидента“, односно тренутне и изразите повреде интереса одређене стране у сукобу. Базични латентни сукоб може се дуже време испољавати у виду сукобљавања поводом „споредних ствари“ или учесталих индивидуалних радних и интерперсоналних спорова.

Као социјалнопсихолошка категорија, интереси су међусобно различити и имају, осим рационалне, и вредносну димензију. Али, вредносна димензија није оно битно и суштинско што одређује интересно усмерено понашање. То проистиче из саме природе интереса, која може бити веома разнолика и широка: прерасподела друштвеног богатства и моћи, остваривање доминације (политичке, економске или неке друге), или „мисије“ (историјске, националне, верске, културне или неке друге), одбрана своје или освајање туђе територије, темељна промена основних друштвених односа (у случају револуција), или очување постојећег стања.⁹

Отуда интереси, као нужна компонента социјалног конфликта, иако су објективни и рационални, често постају иррационални. Тада се у њима мешају објективни и фиктивни, односно рационални и иррационални елементи. Међутим, они и тада стварно постоје и веома су значајни са становишта појединих друштвених конфликта, посебно верских, националних и расних. У том смислу ниједна рационална политика „не може рачунати на стање у којем не долази до сукоба интереса. Питање је само како ће их разрешавати, на који начин и којим средствима.“¹⁰ У сваком случају, реч је о опречним, супротним или непомирљивим интересима социјалних група или њихових делова, односно држава, уколико је у питању рат, као најекстремнији вид друштвеног сукоба. Због тога су, не само рационални, него и иррационални интереси важна социолошка чињеница при сваком покушају анализе друштвених конфликта.

Феноменологија интереса у једном друштву врло је сложена и она у суштини изражава структуру датог друштва. Сукоби доминантних социјалних група у одређеном друштву (религиозних, класних, националних, професионалних, слојних) идентификују и главне типове интереса и интересних сукоба. Ти сукоби тада нужно попримају политички израз. Различити по својој природи, ти интереси делују у друштву у различитим правцима.¹¹

---

⁹ О концепцији интереса као детерминанти и узроку различитих социјалних конфликта видети шире у: Симеуновић Д., *Основи политичких наука*, Удружење Наука и друштво Србије, 1994; Дарендорф Р., *Ното sociologicus*, Градина, Ниш, 1989; Румел Р. Ј., пом. рад.

¹⁰ Чупић Ч., *Политика и зло*, Чигоја штампа, Београд, 2001, стр. 22

¹¹ „По бескрајно сложеном паралелограму сила, који на тај начин настаје, интереси различите трајности и интензитета укрштају се и сударају под најразличитијим

Вредности представљају основни предмет изучавања аксиологије као филозофске дисциплине која вредносну сферу сматра не само темељном етичком, него и онтолошком и спознајном сфером. Са тог становишта се као вредности означавају одређени циљеви, регулативни принципи, тежње или остварења, дела етичке, спознајне или естетско-уметничке природе. Вредности се могу конституисати унутар осећајно непосредног односа субјекат/објекат или релације у којој се испољава дискурзивно, појмовно или морално просуђивање неког субјекта, тј. његово вредновање, оцењивање одређених објеката или садржаја. Вредносни субјективизам и релативизам најчешће се темеље на различитим психолошким теоријама вредности, а схватање о априорним, вечним, хијерархијски тачно дистингвираним вредностима налази се у многим идеалистички конципираним филозофијама, од Платона до савремених аксиологија.

Вредности, као специфична врста духовних творевина и животних оријентира, јесу генерални обрасци усмеравања људског понашања према одређеним пожељним стандардима. Вредности се организују у „идеал“, који друштво предлаже својим члановима и који је много више од просте будућности којој се тежи. Овај идеал усмерава мисли и дела, а, по Диркемовим речима, „једно друштво се не може конституисати а да не створи идеал“. Оне се испољавају као релативно стабилне, опште и хијерархијски организоване карактеристике појединаца и група (елементи друштвене свести), формиране међусобним деловањем историјских, актуелних социјалних и индивидуалних чинилаца, који, због тако приписане пожељности, усмеравају понашање својих носилаца ка одређеним циљевима, мада их многи аутори не дефинишу, што прети од њиховог тумачења са становишта саморазумљивости.¹²

Вредности нису статичне и једном заувек дате категорије друштвеног живота, оне се мењају са цивилизацијама и унутар исте цивилизације, са друштвеним групама и општим категоријама моралног и естетског сензибилитета. Тако су током одређених историјских периода, када је реч о западном културном кругу, у већој или мањој мери доминирали различити вредносни системи, односно, владао је склоп вредности који је у датом времену био оријентир и водиља за већину људи, па и других цивилизација. У том контексту, са становишта друштвених сукоба, значај-

---

угловима: неки се међусобно искључују и поништавају, неки производе резултату која њиховом заједничком дејству даје нови правац, неки се, као комплементарни, уливају једни у друге или, као истосмерни, интегришу производећи кумулативно дејство.“ Пашић Н., *Интереси и политички процес*, Београд, 1983, стр. 47

¹² Пантић Д., „Вредности у земљама транзиције“, *Зборник Социјални конфликти у земљама транзиције*, ИДН, Београд, 1996, стр. 119–149

ни вредносни системи који су, сваки у свом историјском времену, оставили трага и на друштвене односе и филозофске погледе на свет, природу и човека јесу:

Киничко-стоички, заснован на моралним начелима која служе као оријентир за свакодневни живот, за умеће живљења, као што су:

– одрицање и уздржавање,

– трпљење и

– теза о природној моралности, о метафизичком, односно божанском пореклу моралног живота.

Најзначајнији представници киничко-стоичког вредносног система јесу Антистен (444–366. пне) и Диоген из Синопе (403–329. пне).¹³

Хришћански вредносни систем се развија на погодном идеолошком тлу, већ припремљеном у време римске стоичке школе. За разлику од киничко-стоичког вредносног система, хришћански помера унутрашњу узрочност са човека на веру.¹⁴ Захваљујући низу императива, односно конкретних заповести за живот (заповести дате у Библији), овај систем помаже људима да уреде своје односе и свој лични живот.

Представници овог вредносног система јесу: Павле, Пелагије, Августин, Абелар, Тома Аквински, номиналисти и неки писци из реда хуманиста.

Треба нагласити да се киничко-стоичка учења и хришћанско у нечему подударају, а у нечему разликују. И у хришћанској етици, као и у стоичкој, боре се једна с другом две супротне тенденције: једна управљена на то да савлада живот, а друга да га обликује. Стоик је тражио да се човек стара само за морално добро, само за врлину; али он није могао учинити да у свету човек живи једино од врлине; он је морао да призна, такође, подређена добра. „Хришћанство тражи да човек мисли само на спас своје душе и на вјечни живот, а све остало пашће му у дио само од себе; али небески земаљско савршено царство допуштало је да се на њега чека и оно је напо-

---

¹³ Киничари су, заговарајући одсуство потреба, развили апстрактну „природну“ етику, која је одбацила многе друштвене вредности и институције, као што су брак и држава. Видети шире у: Коларић И., *Филозофија*, Учитељски факултет, Ужице, 1998, стр. 68

¹⁴ Владета Јеротић у анализи хришћанске етике износи да хришћанска етика, ма колико јој се приговарало да је моралност са човека пренела на Бога, у себи носи једну дубоко хуману концепцију. Наиме, за морални прекршај човек ће у себи неизбежно носити немир и неред у души, изгубиће слободу духа. Обратно, моралан живот ће бити награђен не само личном овоземаљском срећом, него и путем у рај као наградом за смеран и моралан живот. Јеротић В., „Молитва између науке и религије“, Зборник *Наука – Религија – Друштво*, САНУ, Београд, 2002.

слетку морало да се намјести у свету, чије је скоро растурање било објављено.¹⁵

Хедонистички вредносни систем полази од поставке да се задовољство налази у човеку, те да се човек не сме устезати од физичких и интелектуалних задовољстава. У старом Риму је превладала филозофија диктата чула, по којој је смисао човековог живота у задовољавању чулних побуда, па се та идеја настојала и филозофски осмислити. Касније ће хедонистичка оријентација добити своју ширу форму, као што је принцип опште добробити, и у филозофском правцу који се зове утилитаризам, која се препознаје у прагматичком културолошком вредносном систему данас. Осим тога, хедонистичка оријентација је своју историјску реafirмацију доживела у делима француских материјалиста XVIII века: Ламетрија, Дидроа, Хелвецијуса и Холбаха¹⁶.

Интелектуалистичко-идеалистички вредносни систем ослања се на разум, на духовност као критеријум и вредносни оријентир за човекове акције. У оквиру овог система постоји више различитих оријентација, међу којима се издвајају:

- Кантова етика категоричког императива;
- етика слободне личности – Фихте;
- Хегелов спекулативни идеализам;
- Шелингова теозофија;
- морални апсолутизам – Винделбанд, Диринг, Шелер, Блох.

Основу за ова учења налазимо још у старој Грчкој, код Платона и Аристотела.¹⁷ Интелектуалистичко-идеалистички вредносни систем значајно је утицао на кретања у науци и образовању и посебно на друштвене промене у XIX и XX веку.

Прајмајички и културолошки вредносни систем настаје пошто је индустријски начин производње постао доминантан извор егзистенције људи

¹⁵ Јодл Ф.; *Историја етике I*, „Веселин Маслеша“, Сарајево, 1963, стр. 50–79

¹⁶ Ж. Ламетри (J. Lamettrie, 1709–1751) општи хедонистички принцип, који је у основи људске природе, претвара у својеврстан практични „морал уживања“, тј. врло снажан мотив, чак и мото човековог живота. Он пише: „Када бих се могао поново родити, ја бих желио да живим онако како сам живио: да имам добру трпезу, добро друштво, животне радости и љубавне везе, проводећи своје време између жена – у тој сјајној школи елеганције Хипократа и муза, увек остајући непријатељ разврата и пријатељ уживања; једном ријечју, предајући се сјајној мешавини мудрости и лудости, које, јачајући се узајамно, чине живот пријатнијим и – рекао бих – духовитијим.“ Према: Звонаревић М., *Социјална психологија*, Школска књига, Загреб, 1979, стр. 32

¹⁷ Јодл Ф., исто, 50–7

и знатно детерминисао начин њиховог живота. Основу овог вредносног система налазимо у Бенетамовом и утилитаризму Џ. С. Мила.¹⁸

Дакле, без обзира на дати историјски вредносни систем и његове принципе, вредности су саставна компонента базе друштвених сукоба и нераздвојно повезане са интересима. Основна добра која су људи спремни да бране у сваком сукобу јесу, истиче Л. Колаковски, „сигурност и слобода, слобода и једнакост и права појединца и принцип већине“.¹⁹ Те универзалне вредности су критеријуми и граница у избору свих осталих вредности. Тако друштвена једнакост, као пожељна вредност, своју интересну основу има у настојању депривилегованих класа и слојева за праведнијом расподелом друштвених добара у њихову корист. Овај принцип важи и за друге вредности, као што су слобода, демократија, равноправност.

Вредности су, саме по себи, посредоване низом чинилаца, у првом реду разликама у друштвеном положају социјалних група, схватањем и тумачењем њиховог садржаја и значаја који имају за одређене друштвене групе, као и схватањем начина и средстава који су подесни да би се оствариле пожељне вредности са становишта група. Тиме се, на основу логике свести, вредности јављају као значајан и важан мотивациони фактор настанка унутаргрупних и међугрупних антагонизама и сукобљавања.

У теорији постоји и појам конфликт вредности, као специфичан случај социјалног сукоба који може бити на различитим нивоима: између појединаца, група, култура, па и цивилизација, између и унутар истих и супротних оријентација. Конфликт вредности, као и сви други конфликти, везује се за супротстављене интересе и борбу за ограничена добра, али та веза може бити удаљена и многоструко посредована. Тако су, по логици инерције свести, поједини конфликти вредности заправо тек симболичке и пренесене раније оштре међугрупне и унутаргрупне конфронтације. Зато конфликт вредности може бити интензиван, посебно ако је реч о актуелном ривалству и сукобу у којем само једна страна добија. Међутим, конфликт вредности не мора увек да указује на постојање антагонистичких интереса, јер се могу појављивати и сукоби вредности унутар истих група (политичких партија, верских заједница, нација и других), за чије чланове се претпоставља да имају исте или сличне главне интересе.²⁰

---

¹⁸ Реч *утилитаризам* потиче од латинског појма *utilis* – користан, способан; и *utilitas*, *-atis* – корист, добит, корисна установа. Бенетам трага за применом принципа највеће добробити тако да свака радња или својство треба да буду оцењени по својој укупној друштвеној вредности. Јодл Ф., *op. cit.*, стр. 262, 271

¹⁹ Колаковски Л., „Идолатрија политике“, *Књижевне новине*, бр. 75698, стр. 5

²⁰ Симеуновић Д., *Основи политичких наука*, Удружење Наука и друштво Србије, 1994.

Сукоб вредности се може јавити не само између логички супротстављених вредносних оријентација, већ и унутар истих оријентација, када се извесни вредносни елементи „боре за превласт“ у хијерархијској структури неке оријентације. Сукоб вредности је могућ и као конфликт између инструменталних и терминалних вредности, тј. надметање да ли ће одређено добро бити само средство или циљ или обоје, о чему је расправљао још Аристотел. Вредносни сукоб се може појавити и као израз дискрепанције између пробуђених великих очекивања и фрустрирајуће реалности. Та ситуација се понављала током историје, што је поједине ауторе инспирисало да конструишу модел за могућа објашњења крупних социјалних ломова, револуција, контрареволуција и слично.²¹

Када је реч о анализи релације између интереса и вредности, показује се да систем вредности битно утиче на садржај интересних опредељења, као и на начин њиховог конституисања и исказивања.²² Но, и у овом случају веза између тих двеју категорија није једносмерна. Као што вредности утичу на садржај и физиономију интереса, тако и интереси, са своје стране, изузетно значајно учествују у формирању, одржавању или промени савремених вредности.

3. НЕПОСРЕДНИ УЗРОЦИ ДРУШТВЕНИХ КОНФЛИКАТА

Пређашњи ставови о интересима и вредностима, као и њиховим међусобним релацијама, упућују на закључак о вишеслојној и бескрајној разноликости, како могућих конфликтних ситуација на основу њих, тако и немогућности њиховог свођења на један заједнички каузални именоватељ. Међутим, историјско искуство, као и друштвена стварност, омогућавају утврђивање неких чинилаца који су у позадини конфликтних ситуација, и који делују мотивационо, пре свега на индивидуалном, а потом и на групном и ширем друштвеном плану, и трансформишу конфликтну ситуацију у отворен сукоб. Ти чиниоци су, унутар једног друштва, у првом реду: богатство, власт и друштвени статус. Они се исказују као основне вредности и главни, непосредни извори конфликта у сваком историјски познатом друштву. При томе, протоком већег дела историје приоритет тих вредности се мењао и модификовао, али је њихова садржајна и мотивациона страна до данас остала иста.

*Богајисџи*во је један од непосредних узрока друштвених конфликта у свакој историјској епохи, било у смислу његовог стицања, очувања, или

²¹ Коларић И., *Филозофија*, Учитељски факултет, Ужице, 1998.

²² Адамски Њ., *Асирације - Интереси - Конфликт*, *Studija Sociologizne*, 1997.

(пре)расподеле. Поседовање и располагање најпре материјалним, а потом и духовним и социјалним ресурсима било је узрок велике социјалне диференцијације још у праскозорје цивилизације, а која се данас манифестује као класна подвојеност. Богатство и поседовање јављају се као социјалнопсихолошка чињеница и снажан друштвени стимуланс, јер појединцима и друштвеним групама дају другачији однос према животу и свету, ширећи осећање привилегованости и веће могућности избора. У том смислу, богатство се може јавити као узрок различитих стремљења, сучељавања, антагонизама и конфликта на нивоу појединаца, друштвених група, па и држава.

Са богатством су у тесној вези *власништво* и *власт*. У архаичним предграђанским системима они су били спојени: власт као насиље (принуда) била је уграђена у контекст производних односа и испољавала се кроз облике ванекономске зависности. Робовласници и феудалци су били подједнако носиоци како власништва и богатства, тако и власти. Почев од капитализма богатство, власништво и власт се функционално раздвајају. Дивергенцију тих начела констатује и Лејново правило. На суштинском нивоу се „власт и власништво могу раздвојити на извесно време, али се никада не могу заувек раздвојити, пошто ће власништво, схвативши колико је такво раздвајање болно, одмах купити власт или ће власт освојити власништво, а тиме и богатство“, како то истичу поједини аутори.²³ Због тога је борба за богатство, власништво и власт на ширем друштвеном плану често непосредан и крајњи узрок социјалних борби.

Власт и борба за њу такође су веома значајан извор социјалних конфликта и најчешће су уско повезане са богатством. Када је реч о власти као узроку конфликта, мора се поћи од чињенице да не постоји људско друштво без одређеног механизма власти као регулације и поретка – она је иманентна људском друштву од његових зачетака.

Корени власти су у објективном току социогенезе, где се путем обрета, обичаја, традиције, закона и других спољних полуга практичне организације целокупног људског живота у заједници кристалише и учвршћује специјализовани механизам регулисања појединаца.²⁴ Мада је власт првобитно проистекла из биолошке природе човека, која се испољавала као репресивна власт заснована на виталној биолошкој снази, социјалност, а упоредо са њом и власт, као регулација живота не сме се изводити само или искључиво из сузбијања природне агресивности, однос-

---

²³ Peterson M., *Democracy, Liberty and Property*, in: *The State Constitutional Conventions of the 1820*, Indianapolis, 1966, p. 338

²⁴ Гамс А., *Најон и норма*, Филип Вишњић, Београд, 1995.

но зоологизма човека како се често истиче.²⁵ Исправно је да се настанак друштвености и са њом координираних структура власти, као и правних, етичких, а потом и морално-вредносних структура, везује за уређивање међусобних односа јединки у примарним облицима првобитног људског чопора у свим видовима испољавања колективног живота, од рада до биолошке репродукције.²⁶

Неминовност вршења регулативне функције временом је произвела осамостаљивање и израстање посебне друштвене структуре, односно политичке структуре, а потом и државе као организације јавне власти. Циљ власти је у томе да се непосредним или посредним утицајем на људе, њиховим уједињавањем или разједињавањем прво одупре деструкцији, кризи, назадовању, као и да се неутрализују напетости, антагонизми и сукоби, а друго - да омогући максимум стабилности друштвене целине и доприне се њеном усавршавању, јачању и напретку.²⁷

У основи власти су моћ, утицај и статус ауторитета, који омогућавају, у првом реду, контролу расподеле ресурса, информација, учешће у доношењу или усвајању одлука и решења, управљање легитимном силом.²⁸ Мада постоје различити облици власти (родитељска, црквена, у организацијама, установама, институцијама), са становишта друштвених конфликта и њихових узрока најзначајнија је политичка власт. Разлози за то су вишеструки. Прво, власт се, сама по себи, ослања и темељи на вредности-ма које чине основу њеног легитимитета, али она и споља представља „вредност“ и мотивациони чинилац за борбу за њено стицање.²⁹ Зато се власт јавља као универзална вредност. За управљаче она је највиша вредност, јер помоћу ње реализују моћ, интересе, потребе и циљеве, док је за потчињене она одређујућа сила која подваја људе. Друго, свака власт настоји да посредством моћи стекне корист, материјалну и статусну,³⁰ што код подвлашћених изазива осећање револта и гомилање незадовољства, које се врло лако трансформише у сукобе различите врсте и интензитета.

²⁵ И. Бибо сматра да су „све доиста креативне теорије друштвене организације засноване на схватању да не постоје непомирљиви сукоби интереса међу људима, него само снажно условљени страхови“. Bibo I., *Reflection on the Social Development in Europe*, New York, 1992, p. 430

²⁶ Тадић Љ., *Наука о полицији*, БИГЗ, Београд, 1996.

²⁷ Чупић Ч., исто, стр. 137

²⁸ Здравомислов В., *Социологија конфликта*, Аспект прес, Москва, 1996.

²⁹ Подунавац М., *Поредок - Конституционализам - Демократија*, Политеја, Читоја штампа, 2006.

³⁰ М. Дувергер истиче да се либерална мисао темељи на начелу да је, по својој природи, свака власт опасна, јер овлашћени нужно тежи да се њоме окористи. За власт вреди изрека „не влада се наивно“. *Јанус – Два лица Запада*, Глобус, Загреб, 1980, стр. 85; цит. према: Чупић Ч., *и.о.м. рад.*

Други значајан момент када је у питању власт као узрок друштвених конфликта јесте питање односа владајућих и подвлашћених, управљача и поданика. Њихов узајамни однос је различит и сложен и зависи од типа друштва; затим, од моћи, интереса и циљева управљача и подвлашћених; и, на крају, од начина и средстава која користе управљачи у учвршћивању, а подвлашћени у супротстављању или рушењу власти. У том смислу, степен и количина насиља коју користи власт у обрнутој је сразмери са њеним темељима, тј. легитимитетом и могућношћу избијања социјалних конфликта.

У тесној вези са појмом власти налазе се и појам моћи, који у политици и политичкој науци има средишње место. Ф. Нојман, анализирајући питање моћи, пише: „Људи су исти кроз читаву историју. Сви они имају стабилне односе и вођени су 'поривом за моћ', неконтролисаним и ирационалним импулсом да се моћ приграби“.³¹ Уколико се пође од Веберовог одређења моћи по коме се она изражава кроз „способност да се сопствена воља наметне другима“,³² онда се она може манифестовати и као квантитативан однос појединаца и група којима је она наметнута. Моћ расте у обрнутој сразмери са бројем подвлашћених и може се остварити само као послушност. Она је већа посебно уколико је власт аутократска и деспотска, уколико производи више покорвања, потчињавања, трпљења и патње. Али, с друге стране, ту се налазе и њене природне границе, јер гомилање беса и мржње подвлашћених и оних на дну временом кулминира и трансформише се у рушилачке социјалне сукобе.

У савременим друштвеним односима, као и током епоха, богатство и власт (моћ) су једни од најмоћнијих стимуланса за борбу, с једне стране, као и најјаче средство доминације на микро и макро друштвеном плану, с друге стране. Тиме има основа тврдња да се и моћ савременог света заснива на богатству, њоме се на микронивоу могу купити лични недостаци вође, а на макронивоу недостаци организације или институције, ма каква она била.

Друштвени стајтус по својој природи има карактер претпостављених вредности, које, по апстрактним хијерархијским правилима, поседује онај ко заузима одређено место у социјалној структури.³³ У савременој социологији, а посебно оној која се развија у Америци, главним статусним карактеристикама сматрају се богатство, моћ и престиж.³⁴ Високо вреднован друштвени статус, иако зависи од личних особина и способности сваког

---

³¹ Нојман Ф., *Демократска и ауторитарна држава*, Напријед, Загреб, 1974.

³² Вебер М., *Привреда и друштво*, књига II, Просвета, Београд, 1976, стр. 46

³³ Исто.

³⁴ Мандра А., *Основи социологије*, Париз, 1996; Подгорица, 2001.

појединца, ретко се постиже без моћи или подршке власти и богатства, па се у извесној мери показује и као непосредан узрок и снажан мотив социјалних конфликта, било за његово стицање или прераспodelу. У смислу стицања статуса, посебно развојем капитализма, моћ и богатство се појављују као средство за постизање још већег богатства и уважавања, чиме друштвени статус постаје преносив и покретан, а не само наследан или фиксиран за посед као у феудализму. Међутим, у одговарајућем друштвеном статусу акумулирају се и богатство и (моћ) власт. Тиме конфликт за власт и богатство најчешће почиње као борба за статус – репутацију, или супротно, као дискредитовање оних који већ поседују жељени друштвени статус.

4. ПОСРЕДНИ УЗРОЦИ ШИРИХ ДРУШТВЕНИХ КОНФЛИКАТА

Распрострањено је мишљење, засновано на натуралистичким тумачењима друштва и политике, да су узроци друштвених сукоба једноставни из разлога што су њихове покретачке силе у самој природи човека и друштвених група, да их подстичу „атавизми“, „древне мржње“, „борба за опстанак или простор“, „трибалистички нагони“, „укорењена потреба за осветом“, фрустрације, предрасуде и слично.³⁵ Озбиљни истраживачи одбацују оваква тумачења узрока друштвених сукоба, како због непостојања рационалне, тако и било какве научне утемељености оваквих тврдњи. Објективна анализа мноштва сложених и међуусловљених узрока широк друштвених сукоба (класних, етничких, верских, расних, ратних) мора поћи, пре свега, од историјских, структурно-системских, политичких, етничких, верских и идеолошких услова и фактора који нека места, ситуације или групе чине више предиспонираним према конфликтима него друге. Осим тога, као значајни узроци унутрашњих друштвених конфликта јављају се и различити интереси и циљеви центара моћи (држава и савеза – војних, привредних, верских и других), који се налазе ван конкретног друштва у коме се одвијају конфликти различите врсте и интензитета. У том смислу, осим опште поделе на унутрашње и спољашње узроке друштвених сукоба, хипотетички се могу издвојити четири групе фактора који на посредан начин битно доприносе настанку унутардруштвених конфликта. То су, у првом реду: структурни, политички, економско-социјални и културно-перцептуални фактори.

³⁵ Шире видети у: Braun M. E., *Ethnic Conflict and International Security*, Princeton University Press, 1995.

4.1. Структурни фактори

Фактори друштвене структуре који посредно или директно детерминишу или подстичу конфликте између социјалних група бројни су и међусобно условљени. Од читавог сплета чинилаца друштвене структуре четири фактора у сваком друштву битно одређују и утичу на појаву друштвених сукоба. То су: а) недовољна стабилност државне структуре; б) изразите социјалне неједнакости и поларизације; в) унутрашње друштвене противречности; г) сложеност етничких односа.

а) *Недовољна стабилност државних структура* проистиче из недостатка политичког легитимитета или легитимације, како на унутрашњем, тако и на међународном плану. Као што је истицао М. Вебер у делу *Привреда и друштво*, питање легитимности власти је у најтешњој вези са питањем стабилности или трајности неког политичког поретка, пре свега државе. Без минимума унутрашње, дакле интимне сагласности подвлашћених, никаква власт не може рачунати на своју трајност и постојаност. У супротном се законито јављају кризе, дезинтеграције и неефикасност друштвених институција, које нису у стању да врше своје контролне и усмеравајуће функције. Стога легитимитет и стабилност државних структура представљају почетну тачку анализе углавном свих унутардруштвених конфликта.

Спољашњи, тј. међународни чиниоци (економске блокаде и уцене, наметање модела развоја, политичко-војни притисци или непосредна примена војне силе) често имају значајну улогу у изазивању институционалне и, уопште, друштвено-државне кризе, делегитимизације власти и дезинтеграције државе.

Унутрашњи друштвени чиниоци, као што су: ендемска корупција, организовани криминал, некомпетентност и неспособност политичко-економских елита да промовишу економски развој и модернизацију, такође представљају значајне факторе стабилности и друштвене дезинтеграције. Према Ј. Хабермасу, „структура једног друштвеног система допушта много мање могућности за решавање проблема него што би се тражило за постојано одржавање система“.³⁶ Такво стање се у социолошкој теорији назива дисфункционалност друштвеног система, а у политичким наукама криза легитимности власти, која чини плодно тло за настанак и манифестовање друштвених сукоба од класних, етничких, верских и политичких до ратних.

---

³⁶ Хабермас Ј., „Конзервативизам и капиталистичка криза“, *Марксизам у свету*, бр. 4–5/83.

б) *Социјалне неједнакости*: У литератури постоји висок степен сагласности око тога да дубоке социјалне неједнакости између класа и слојева у погледу услова живота и перспективе проузрокују оштре социјалне сукобе или, с друге стране, изразите социјалне неједнакости погодују стварању услова за такве сукобе. Међутим, да би социјални сукоби уопште настали, неопходно је дејство великог броја посредујућих варијабли и фактора. Зато друштвени сукоби нису непосредни и неизбежни резултат конкретних социјалних неједнакости. Друштва великих социјалних и класних неједнакости могу бити истовремено друштва слабих, барем у манифестном смислу, социјалних конфликта, поготову ако делује систем ефикасне репресије. И обрнуто, друштва екстремних и интензивних социјалних сукоба не морају бити друштва великих социјалних неједнакости, иако је то најчешће међусобно повезано. Веома важну улогу у природи везе између социјалних неједнакости и друштвених конфликта имају компензациони механизми, који могу бити материјалне и идејне, тј. духовне природе. Посебан значај у томе има религија, традиција, покорност ауторитету власти и харизма, а посебно идеолошка манипулација.

в) *Унутрашње друштвене противречности* у једној држави могу бити изазване различитим чиниоцима (спољашњим, унутрашњим, економским, социјалним, класним, политичким, националним, верским, идеолошким и другим) и могу имати различит садржај и интензитет. Унутрашње противречности су посебно карактеристичне у вишенационалним, верски и конфесионално хетерогеним државама, какве су федерације, где се јављају сукоби високог интензитета и степена насиља.

г) *Сложеност етничких односа* чини четврти структурни фактор који привлачи значајну пажњу савремене конфликтологије, који се у XX веку јавља као најзначајнији посредни чинилац криза, а потом и отворених друштвених сукоба и грађанских ратова (очигледан пример је СФРЈ и СРЈ). Мултиетничке државе су, према мишљењу истраживача, подложније сукобима него друге, а одређене етничке групе проблематичније су од других.

4.2. Политички фактори

У сагледавању узрока друштвених сукоба светска конфликтологија посебну пажњу посвећује политичким факторима, у првом реду: а) недемократским политичким системима; б) радикалним националним идеологијама; в) међугрупној политици и политичким елитама.

а) *Недемократски политички систем*: Могућности избијања сукоба у великој су корелацији са типом друштвено-политичког система. Аутори-

тарни системи, током времена, на нивоу маса генеришу незадовољства, посебно уколико служе интересима неких уских друштвених група (клика), или уколико користе насиље за одржање таквог система, као и регулисање социјалних напетости. У таквим околностима се ствара ауторитаран тип политике, где се „политика испољава као моћ над свима, гола сила и насиље у служби појединачног и посебног егоизма, уз злоупотребу заједнице и заједничког живота“.³⁷ Међутим, и у демократским друштвима незадовољство може да се нагомила уколико неке групе (етничке, верске, мањинске) нису адекватно заступљене у државним и политичким институцијама (влади, судовима, војсци, полицији, политичким партијама итд). На тај начин легитимност система као целине може временом да буде значајно доведена у питање, чиме се генеришу антагонизми као увод у интензивније међугрупне конфликте.

Уколико у друштву постоји неконтролисана власт уског круга људи, таква друштва добијају облике не само недемократских и претполитичких (трибалистичких), већ и деформисаних друштава. Власт у таквим друштвима, најчешће идеолошком манипулацијом посредством медија, формира климу псеудодемократске плебисцитарности и акламације, прихватање понуђеног без „јавне употребе ума“ (Љ. Тадић), односно без критичког расуђивања. Као резултат таквог манипулативног пацификовања маса јавља се регресивна опуштеност, која даље репродукује политичку апатију и деполитизацију. Међутим, такве околности, на нивоу маса, временом доводе до гомилања незадовољства, ирационалности и мржње према носиоцима власти и могу представљати увод у насилне, рушилачке конфликте, па чак и револуције.³⁸

б) *Радикалне националне идеологије*: Осим политичког система, веома значајан, ако не и пресудан чинилац друштвених сукоба у етнички сложеним државама јесте природа преовладавајуће националне идеологије, односно постојање екстремног национализма и шовинизма, посебно у условима ауторитарног политичког режима који их, углавном, и генерише.

в) *Политичке елите и динамика међугрупне политиике*: Јављање сукоба, криза и насиља у некој земљи у знатној мери зависи од динамике међугрупних односа, тј. политике и социјалне дистанце која је присутна између основних друштвених група, класа, слојева, као и од компатибилности њихових интереса и циљева.³⁹ Истовремено, значајан структурни чинилац

---

³⁷ Чупић Ч., исто, стр. 21

³⁸ Видети шире у: Симеуновић Д., *Државни удар или револуција*, Београд, 1991, стр. 127–138

³⁹ Румел Р. Ј., *ibid*, стр. 243–251

у изазивању друштвених сукоба јесте и политика елита, пре свега њено одређење према политичкој моћи, принципима политичког либерализма, демократије и хуманизма. На основу политичке моћи, елита се може оријентисати према политици надмоћи или политици могућности, што у основи разликује елите и квазиелите. Уколико је политичка елита оријентисана према стицању политичке моћи или премоћи у односу на друштво, или политичке неистомишљенике, она користи различита средства манипулације, као и недемократске принципе и средства надмоћи, силе и насиља ради задржавања или освајања власти, што ствара феномен поларизованог плурализма.⁴⁰

Стратегије које политичка елита инструментализује у околностима политичких и економских криза, социјалних протеста и немира, с обзиром на то да такве околности стварају услове за нарастање конфликтних потенцијала, врло су различите. Са становишта конфликта, једна од најчешћих тактика које примењују политичке елите у тим ситуацијама јесте, према мишљењу Л. Козера, „измештање конфликта“,⁴¹ при чему се, на пример, економски проблеми и неуспешна политика модернизације друштва покушавају прикрити или решити провоцирањем етничких сукоба. Честа тактика политичких елита у околностима друштвених криза, као и кризе легитимитета власти, јесте и стварање тзв. померених (*displaced*) конфликта, како их назива К. Дојч. Тада се конфликти изражавају у симболичкој или идиоматској форми, а „слом политичке контроле над њима значи револуцију или рат.“⁴²

4.3. Економски фактори

Економски фактори, посебно у друштвима склоним честим реформама политичко-економских система, битно доприносе настанку различитих међугрупних и унутаргрупних конфликта. Такође, постојање или одсуство консензуса између основних друштвених класа у погледу моћи и прерасподеле новостворене вредности чини значајан моменат друштвене напетости, антагонизма и конфликта. У том смислу, два економска фактора се јављају као најчешћи потенцијални узроци унутрашњих друштвених сукоба: а) економске депресије и кризе; и б) дискриминаторски економски системи.

⁴⁰ Сартори Ђ., *Демократија и њена је ња*, ЦИД, Подгорица, 2001.

⁴¹ Coser L., *The Functions of the Social Conflicts*, The Free Press, New York – Collier-Macmillan Ltd., London, 1996, p. 69–72

⁴² Deutsch K., *Social Mobilization and Political Development*, New York, 1970, p. 68

а) *Економске дејресције* и кризе, као и процеси модернизације, како је то одавно утврдила друштвена теорија, закономерно производе различите друштвено-економске проблеме који могу да допринесу стварању кризних жаришта, унутардруштвеним и међудржавним тензијама.

б) *Дискриминаџорски економски системи*, било да врше дискриминацију на регионалној, класној или етничкој основи, могу генерисати интензивну друштвену фрустрацију, напетост и незадовољство.⁴³

4.4. Културно-перцептуални фактори

Култура је не само погодан оквир за развој и сарадњу, него и за позадину и плодно тло за различите борбе и непријатељства. Као таква, култура даје слику света, мање или више заједничку за све припаднике културног колективитета. Како истичу истраживачи, „таква наслеђена слика света, која се њоме преноси, често садржи готове дефиниције нас и њих, заправо она говори ко је другачији и ко је туђ, ко је пријатељ, а ко непријатељ. Описи су најчешће веома упрошћени, емоционално обојени и крајње лабаво повезани са стварношћу. Осим тога, слика света коју заједничка култура предаје најчешће садржи и историју колективитета у виду упрошћене митологије којом се подела на нас и њих продубљује, оправдава и појачава.“⁴⁴ На тај начин се културне теме појављују као полазиште и понуђено оправдање за сукобе међу групама, посебно међу нацијама и вероисповестима.

Културне теме се појачавају свесно створеним идеологијама, а управо кроз те идеологије политичке странке и покрети настоје да користе културно наслеђене представе и стереотипе. Тако се култура и идеологија често међусобно потхрањују. С друге стране, и мас-медији на сличан начин црпу своју моћ из представа и стереотипа уврежених у културној матрици и на тај начин их појачавају ради распламсавања конфликта, посебно оних међуетничких. Истовремено, медији додатно појачавају представу о непријатељу, коју је свака страна већ изградила о оној другој.

У литератури која проучава конфликте идентификована су два културна и перцептуална фактора који су веома значајни у изазивању унутрашњих друштвених сукоба.

Први је неправда или културна дискриминација над мањинама, у смислу неједнаке могућности образовања, правног и политичког ограничава-

---

⁴³ Бабић Б., *Прелаз у транзицију*, Прометеј, Београд, 1996.

⁴⁴ Карпински Ј., *Конфликти и политика*, Београд, 1998, стр. 21–26

ња употребе и учења језика мањина, а ту су и притисци на религијске слободе и слични облици репресије.⁴⁵

Други фактор је везан за историју група и њихове перцепције о себи и другима. Многе групе имају легитимне разлоге незадовољства према другим групама због злочина почињених у блиској или далекој прошлости. Неке „древне мржње“ имају стварне, легитимне историјске основе, проистекле из трауматизујућих историјских искустава, а које се активирају у одређеним социјалним околностима и најчешће резултирају грађанским ратовима, геноцидом, дуготрајним непријатељством и државном дезинтеграцијом. Поједине друштвене групе, посебно етничке, имају тенденцију да искривљују своју сопствену историју, а да често сатанизују суседе, ривале и противнике. „Приче које се усмено преносе с генерације на генерацију постају део традиције неке групе. Оне се често искриве и временом постају претеране, а чланови групе их третирају као прихваћену мудрост.“⁴⁶ Тиме културно-историјске, а посебно етничке разлике постају значајан, а неретко и пресудан чинилац конфликта, посебно у садејству са постојањем заострене социо-економске кризе, ауторитарним политичким режимом и спремношћу политичких елита за одржање или задобијање власти.

ЛИТЕРАТУРА:

- Адамски Њ., *Асирације - Интереси - Конфликти*, *Studiја Sociologizne*, 1997.
 Бабић Б., *Прелаз у транзицију*, Прометеј, Београд, 1996.
 Бжежински З., *Амерички изазов – Глобална доминација или глобално вођство*, Политичка култура, Загреб – ЦИД, Подгорица, 2004.
 Braun M. E., *Ethnic Conflict and International Security*, Princeton University Press, 1995.
 Bibo I., *Reflection on the Social Development in Europe*, New York, 1992.
 Дарендорф Р., *Homo sociologicus*, Градина, Ниш, 1989.
 Deutsch K., *Social Mobilization and Political Development*, New York, 1970.
 Coser L., *The Functions of the Social Conflicts*, The Free Press, New York – Collier-Macmillan Ltd., London, 1996.
 Гидденс А., *Последице модерности*, Филип Вишњић, Београд, 1998.

⁴⁵ Агресивне облике овакве политике примењивао је Стаљин у Совјетском Савезу 30-их и 40-их година прошлог века, нарочито на Кавказу. Сличну политику је водила Кина на Тибету од 1950. Нешто мање бруталне облике асимилационе политике водила је Бугарска према етничким Турцима, Словачка према етничким Мађарима, Хрватска према Србима.

⁴⁶ Klare M., Chandrain Y., *World Security: Challenges for New Century*, New York, 1998, p. 190

- Grant T., & Woods A., *New World Disorder – Relationships Worldwide in Early 21st Century*, London, 2000.
- Хабермас Ј., „Конзервативизам и капиталистичка криза“, *Марксизам у свећу*, бр. 4–5/83.
- Хабермас Ј., *Сазнање и интерес*, Нолит, Београд, 1977.
- Хобсбаум Е., *Куда иде америчка империја*, *Le Monde Diplomatique*, 6/2003.
- Хобс Т., *Левијатајан*, Култура, Београд, 1961.
- Фишер Р., *Пућ к соласию или њерејовори без њоражении*, Москва, 1990.
- Пашић Н., *Интереси и њолийички ѡроцес*, Београд, 1983.
- Пантић Д., „Вредности у земљама транзиције“, *Зборник Социјални конфликти у земљама ѡранзиције*, ИДН, Београд, 1996.
- Подунавац М., *Поредак - Консијѡуционализам - Демокраѡија*, Политеја, Чигоја штампа, 2006.
- Rosenau J. N., *Ominous Tensions in a Globalizing World* - In: Conference on International Relations, Middle East Technological University, Ankara, Turkey, July 3, 2002.
- Rummel R. J., *Understanding Conflict and War: Societies, Politics and Conflict*, The Free Press, New York, 1996.
- Симеуновић Д., *Основи ѡолийичких наука*, Удружење Наука и друштво Србије, 1994, *Државни удар или револуција*, Београд, 1991.
- Јеротић В., „Молитва између науке и религије“, *Зборник Наука – Релиѡија – Друштво*, САНУ, Београд, 2002.
- Јодл Ф., *Историја еѡике I*, Веселин Маслеша, Сарајево, 1963.
- Звонаревић М., *Социјална ѡсихолоѡија*, Школска књига, Загреб, 1979.
- Карпински Ј., *Конфликти и ѡолийика*, Београд, 1998.
- Колаковски Л., „Идолатрија политике“, *Књижевне новине*, бр. 75698
- Коларић И., *Филозофија*, Учитељски факултет, Ужице, 1998.
- Klare M., Chandrain Y., *World Security: Challenges for New Century*, New York, 1998.
- Мандра А., *Основи социолоѡије*, Париз, 1996; Подгорица, 2001.
- Сартори Ђ., *Демокраѡија шѡа је шѡ*, ЦИД, Подгорица, 2001.
- Симеуновић Д., *Основи ѡолийичких наука*, Удружење Наука и друштво Србије, 1994; *Државни удар или револуција*, Београд, 1991.
- Гамс А., *Наѡн и норма*, Филип Вишњић, Београд, 1995.
- Тодић Љ., *Наука о ѡолийици*, БИГЗ, Београд, 1996.
- Чупић Ч., *Полийика и зло*, Београд, 2001.
- Ћетковић В., *Технокраѡиска идеолоѡија*, Експорт-прес, Београд, 1981.
- Здравомислов В., *Социолоѡија конфликаѡа*, Аспект прес, Москва, 1996.
- Вебер М., *Привреда и друштво*, књига II, Просвета, Београд, 1976.

NATURE AND CAUSES OF SOCIAL CONFLICTS

Docent Srđan Milašinović, PhD

Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade

Summary: Social conflicts represent one of the basic social phenomena, and also a historical constant in human societies. Therefore, it has always attracted the attention of theoreticians and researchers. Writers from various fields of social sciences – philosophy, history, law, psychology, sociology, military and strategic history, etc. – but also creators of various utopias on social harmony and eternal peace, have been discussing the nature of conflict, its causes, function, goals, its regulation and solving. Philosophers, ethicists and theologians have tried to justify or question it, to see into its essence, to explain it as inevitability and evil, or as real social phenomenon. Hence theoretical thought on social conflicts has long history and wide range – from theological, ethical, biological, natural law and geopolitical teachings, to various versions of psychological, psychosocial and social theories, game theories, and within them various versions of micro and macro theories of conflict.

Nowadays, at the beginning of the Third Millennium, social conflicts, as one of the greatest socio-political and security subjects, have imposed themselves as a priority theoretical problem, due to the course of historical events in the XX century. The two world wars, revolutions, civil wars, Cold War, and a series of local wars between states, nations and religions took place in XX century, while people were simultaneously overwhelmed with fear of nuclear holocaust and ecological disaster. Thus the attempt to determine the final causes of social conflicts and systematize them represents one of the priority subjects of socio-political and security thought even in the XXI century. Additional reason for that is the fact that in the XXI century the spending of several billions of dollars daily for more sophisticated armaments and maintenance of military force continued, as well as multiplication of ethnic, interconfessional and parareligious conflicts and rise of radical ideologies (extreme nationalism, chauvinism, religious fundamentalism, terrorism, classic and cultural racism).

The aim of this paper is to get an insight into cultural, systemic, economic, ideological and socio-structural background that has created concrete social conflicts in the last decade. It simultaneously attempts to uncover involutive dialectic of transition of structural social contradictories into systemic crisis, including genesis and main factors of transition of crisis into conflicts. The paper will also attempt to tell crucial moments in genesis of social conflicts, their bearers and phenomenal forms.